

สังคมผู้สูงอายุ : โอกาสและความท้าทายทางธุรกิจ

พวงชมพู โจนส์

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

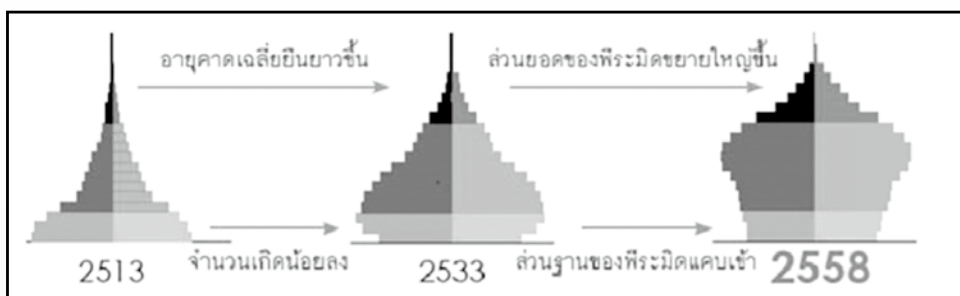
18/18 ถนนเทพรัตน (บางนา-ตราด) กม.ที่ 18 ต.บางโฉลง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540

E-mail: puangchom.j@hcu.ac.th

องค์การสหประชาชาติ ได้ระบุไว้ว่าประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปในสัดส่วนเกินร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่าประเทศนั้นก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) และจะเปลี่ยนเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) เมื่อสัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 สำหรับประเทศไทยนั้นได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 10.5 และจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2543-2573 คาดว่าจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 15.7 ในปี พ.ศ. 2573 หรือ ในอีก 12 ปีข้างหน้า โดยที่ประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะเป็นสังคมผู้สูงอายุเต็มรูปแบบในปี พ.ศ. 2564 เมื่อมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็น 13.1 ล้านคน หรือร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (นيلเสน ประเทศไทย, 2559)

โครงสร้างประชากรไทย

สำหรับประเทศไทยนั้น ประชากรไทยมีอัตราการเกิดน้อยลง ผู้สูงวัยมีอายุยืนขึ้น จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนของโครงสร้างประชากรในประเทศไทย โดยที่การมีอัตราการเกิดที่น้อยลงอย่างมากทำให้ฐานของพีระมิดประชากรแคบลงจากปี พ.ศ. 2513

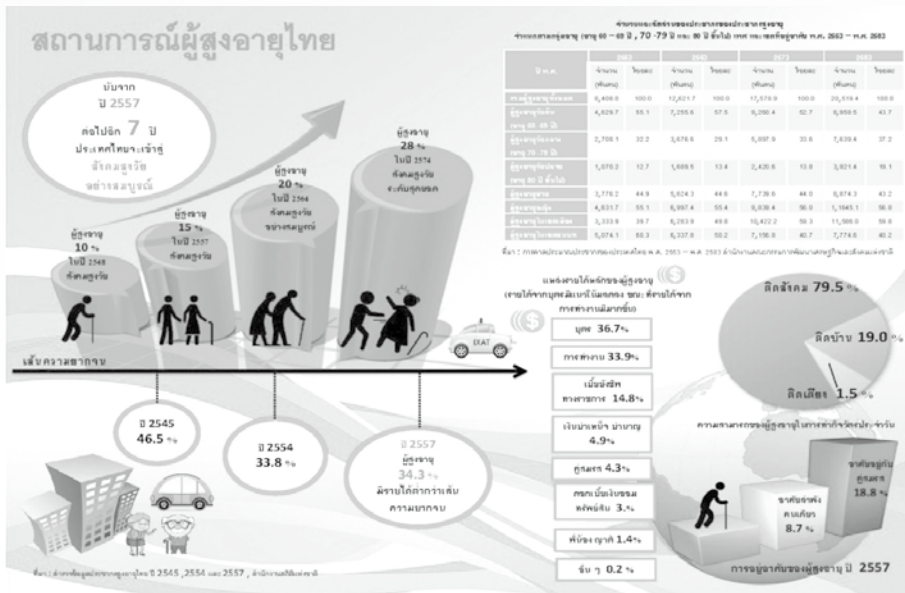
ภาพที่ 1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทย

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2559)

ปีทมา ว่าพัฒนาวงศ์ และ ปราโมทย์ ประสาทกุล (2549) ได้อธิบายถึงลักษณะประชากรไทย ในอนาคตว่า ในอนาคต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปี พ.ศ. 2578 ไว้ว่า องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลง ประชากรไทยจะมีอยู่ด้วยกัน 3 ด้าน ได้แก่ การเกิด การตาย และการย้ายถิ่น โดยนำเสนอไว้ว่า การเกิด หรือภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยที่จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่สตรีคน หนึ่งจะมีตลอดด้วยเจริญพันธุ์ของตนจะลดลงจาก 1.65 คน ในปี พ.ศ. 2548 เป็น 1.45 คน ในปี พ.ศ. 2568 และกลุ่มสตรีที่ทำให้กำเนิดบุตรสูงสุด จะเปลี่ยนจากกลุ่มอายุ 20 – 24 ปีในปี พ.ศ. 2548 เป็นกลุ่ม อายุ 25 – 29 ปี ในปี พ.ศ. 2568 โดยได้ตั้งข้อสมมุติว่าภาวะเจริญพันธุ์ทั้งจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่สตรี คนหนึ่งจะมีตลอดด้วยเจริญพันธุ์และอัตราเกิดรายอายุคงที่ ส่วนการตาย หมายถึงความยืนยาวชีวิตของ ประชากรไทยจะเพิ่มขึ้นไปอีก โดยนับจากในปี พ.ศ. 2548 เป็นปีเริ่มต้น อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของ ผู้ชายเท่ากับ 68 ปี และของผู้หญิงเท่ากับ 75 ปี ได้มีข้อสมมุติว่าอายุเฉลี่ยของประชากรไทยจะเพิ่มขึ้น เป็นแนวโน้มเส้นตรง ในระยะยาว อีก 50 ปีข้างหน้าอายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของผู้ชายจะเพิ่มเป็น 75 ปี ส่วนผู้หญิงจะเพิ่มเป็น 80 ปี ส่วนการย้ายถิ่นนั้นตั้งสมมติฐานไว้ว่า การย้ายถิ่นระหว่างประเทศที่ถูกต้อง ตามกฎหมายของประชากรไทยมีน้อยมากจึงไม่ส่งผลกระทบต่อจำนวนและโครงสร้างประชากรมากนัก

นอกจากนั้น สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2559) ยังได้มีการรายงานภาพรวมสถานการณ์ผู้สูงอายุ ในประเทศไทย ในการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2564 โดยจะมีประชากรผู้สูงอายุ เป็น ร้อยละ 20 ของประชากรในประเทศทั้งหมด นอกจากนี้ยังแสดงแหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุ ที่มาจากบุตรเป็นหลัก รองลงมาคือจากการทำงาน และรายได้จากเบี้ยยังชีพ ตามลำดับ จากแผนภาพที่ 2 ยังแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ของผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมประจำวัน โดยแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุยังคง ต้องการเข้าสังคมมากที่สุดถึง ร้อยละ 79.5 รองลงมาคือ การอยู่บ้าน และ (เป็นผู้ป่วย) ดิเคเตียง เพียงเล็กน้อย ส่วนรายงานด้านการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ในปี พ.ศ. 2557 พบว่า อาศัยอยู่กับคู่สมรสมากที่สุด ร้อยละ 18.8 และอาศัยอยู่ตามลำพัง ร้อยละ 8.7

ภาพที่ 2 สถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย
ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2559)

โอกาสและความท้าทายทางธุรกิจในสังคมผู้สูงอายุ

จากแนวโน้มสถานการณ์ผู้สูงอายุของประเทศไทย สำนักงานบริหารและพัฒนางานด้านความรู้ (องค์การมหาชน) ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับ พฤติกรรมและทัศนคติของผู้สูงอายุไทยในปี 2020 จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 378 คน ภายใต้งานสำรวจและศึกษาวิจัยชุดความรู้ ส่องโอกาส สร้างอาชีพ พบว่า หากผู้สูงอายุมีรายได้เพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุมีแนวโน้มต้องการเก็บออมเป็นอันดับแรก โดยเงินฝากธนาคารได้รับความนิยมมากที่สุด รองลงมาคือต้องการใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยว แต่ที่น่ากังวลอย่างยิ่งคือ มีผู้สูงอายุถึงร้อยละ 19.4 ไม่มีเงินออม นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้สูงอายุ ร้อยละ 70 นิยมจับจ่ายด้วยเงินสด มีเพียงร้อยละ 27 ใช้บัตรเครดิต คือคนสูงอายุที่ยังไม่เกษียณ และมากกว่าร้อยละ 50 ของผู้สูงอายุมีโรคประจำตัว และพบว่ามากกว่าร้อยละ 70 ต้องไปพบแพทย์เป็นประจำ รวมทั้ง ผู้สูงอายุมีความกังวลเรื่อง สุขภาพตนเอง ร้อยละ 60 ส่วน ฐานะทางการเงิน และอนาคตของลูกหลานเป็นจำนวนเท่ากัน คือ ร้อยละ 20 (สำนักงานบริหารและพัฒนางานด้านความรู้, 2558) อย่างไรก็ตามเมื่อการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มาพร้อมโอกาสและความท้าทายใหม่ๆ ซึ่งการวิเคราะห์แนวโน้มใน 5 มิติ จะช่วยอธิบายถึงพลังขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง อันจะนำมาซึ่งโอกาสใหม่ๆ ของธุรกิจสินค้าและบริการ แนวโน้มดังกล่าวได้แก่

มิตินี้ที่ 1 พลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงระยะยาว

เกิดจากโครงสร้างประชากรโลก และประชากรในประเทศไทยที่เปลี่ยนไป คนเกิดน้อยลง มีสุขภาพแข็งแรง อายุเฉลี่ยยืนยาวขึ้น โดยคาดว่าผู้ชายมีอายุเฉลี่ย 75 ปี และผู้หญิงจะมีอายุเฉลี่ย 80 ปี

มิตินี้ที่ 2 ปัจจัยเร่งระยะสั้น

ในอนาคตจะมีการขยายอายุเกษียณ ผู้สูงอายุต้องทำงานนานขึ้น ผู้สูงอายุบางส่วนจะมีรายได้ และกำลังซื้อมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้สูงอายุก็ต้องการการดูแลเพิ่มขึ้นด้วย การทำงานยืดหยุ่นขึ้น อาจมีการจ้างงานผู้สูงอายุแบบบางเวลา เข้าออกงานแบบยืดหยุ่นเวลา เป็นต้น เทคโนโลยีทางการแพทย์ ก้าวหน้ารวดเร็ว สวัสดิการของภาครัฐครอบคลุมมากขึ้น รวมทั้งมีทางเลือกการออมและการลงทุนเพื่อความมั่นคงเพิ่มขึ้น

มิตินี้ที่ 3 ความต้องการพื้นฐานของผู้สูงอายุ

มีความต้องการสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุโดยตรง ผู้สูงอายุบางส่วนมีอิสระ และต้องพึ่งพาตนเองรวมทั้งต้องการความมั่นคงด้านการเงิน และด้านสุขภาพในระยะยาว ต้องการสินค้าสุขภาพ และความสะดวกสบายในการจับจ่ายซื้อของ ผู้สูงอายุบางส่วนอาจต้องการประสบการณ์ใหม่ในชีวิต รวมทั้งการเริ่มต้นธุรกิจเป็นผู้ประกอบการในวัยหลังเกษียณ

มิตินี้ที่ 4 โอกาสเกิดใหม่สำหรับธุรกิจ

กลุ่มผู้สูงอายุที่มีเงินสะสมมาก จะมีอำนาจในการซื้อสูง เป็นตลาดขนาดใหญ่สำหรับธุรกิจ กลุ่มผู้สูงอายุตอนปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) จะเติบโตแบบก้าวกระโดด ทำให้ธุรกิจด้านการให้บริการด้านสุขภาพ สินค้าทางการแพทย์อื่นๆ มีมากขึ้น ธุรกิจใหม่ในเศรษฐกิจสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น ธนาคารการเงิน การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุสำหรับกลุ่มที่ต้องการประสบการณ์ใหม่ๆ ในชีวิต

มิตินี้ที่ 5 ความคิดสร้างสรรค์ของธุรกิจ

ธุรกิจที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีการใช้เทคโนโลยีได้เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจ ดูแลผู้ดูแลผู้สูงอายุ ธุรกิจศูนย์ออกกำลังกาย ที่ปรึกษาการเงินเพื่อเตรียมตัวสำหรับการเกษียณ รวมทั้งธุรกิจเกี่ยวกับการปรับปรุงที่อยู่อาศัยผู้สูงวัยเพื่อรองรับรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ จะเป็นธุรกิจที่มีโอกาสเติบโตได้ดีในอนาคต

(Positioningmag, 2556 และ สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, 2558)

การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้นเป็นเรื่องท้าทายสำหรับธุรกิจในการแสวงหาโอกาสเพื่อเข้าไปถึงกลุ่มเป้าหมายที่ในอนาคตจะเป็นตลาดที่ใหญ่ในการสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการ ทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ในการพัฒนาสินค้าและบริการ รวมทั้งเทคโนโลยีต่างๆ ให้เหมาะกับผู้สูงอายุในประเทศไทยที่จะมีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในอนาคต

บรรณานุกรม

- นีลเส็น (ประเทศไทย). (2559). รายงาน *New Age of Thais* ชนะใจ ชนะที่จุดขาย กลยุทธ์ รับมือ สังคมสูงวัย. สืบค้นเมื่อ 23 พฤษภาคม 2561, เว็บไซต์: www.nielsen.com
- ปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์ และ ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2549). *ประชากรไทยในอนาคต*. สืบค้นเมื่อ 24 เมษายน 2561, เว็บไซต์: www.ipsr.mahidol.ac.th
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *รายงานสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชัน จำกัด.
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้. (2558). *Aging Society ก้าวสู่สังคมสูงวัย โดดเดี่ยว โอกาสมา*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2561, เว็บไซต์: <http://www.okmd.or.th/okmd-opportunity/aging-society/260>
- Positioningmag. (2556). *ผู้สูงวัย เทรนด์ลูกค้ำมาแรง แต่ทำไมนักการตลาดยังมองข้าม*. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2561, เว็บไซต์: www.positioningmag.com

